

MIDDLE AGES ~ YR OESOEDD CANOL

In 1282 Llywelyn ap Gruffudd, prince of Wales was killed, Wales lost its independence and new foreign rulers arrived. John de Warenne became lord of Bromfield and Yale (the lands around Wrexham) and Roger Mortimer gained lands around Chirk.

The new rulers demonstrated their power through their new castles at Holt and Chirk. They created boroughs with special trading privileges for English newcomers at Holt and Overton. Wrexham prospered as a town during the 14th century. The town's market day was on Thursdays and all the people of Bromfield and Yale had to sell their produce through this market.

Immigrants were encouraged too. By 1391 almost half the people of Wrexham were newcomers attracted by the town's economic opportunities. The woollen and leather industries were booming. There was enough money around for a bard, a jester, a juggler, a dancer and a goldsmith to earn their living here. Meanwhile, in the Maelor, colonisers were clearing the woodland and building moated houses.

The local peasants were, in effect, slaves. They paid tithes to the church, taxes to the lord and worked his land. Unsurprisingly, the local Welsh were keen to serve as soldiers in Scotland and France – the pay was much better – and they soon gained a reputation for bravery on the battlefield.

At the start of the 15th century, the local Welsh gentry and peasants backed the uprising led by Owain Glyndŵr. The rising was disastrous for Wrexham economically and the English won. The Middle Ages drew to a close with the final flowering of the local bards, Guto'r Glyn of the Ceiriog Valley and Dafydd ab Edmwnd of Hanmer.

Yn 1282 lladdwyd Llywelyn ap Gruffudd, tywysog Cymru. Collodd Gymru ei hannibyniaeth a chyrrhaeddodd llywodraethwyr newydd o dramor. Daeth John de Warenne yn arglwydd Bromfield ac lâl (y tiroedd o amgylch Wrecsam) ac enillodd Roger Mortimer tiroedd o amgylch y Waun.

Dangosodd y llywodraethwyr newydd eu grym trwy eu cestyll newydd yn Holt a'r Waun. Crëwyd bwrdeistrefi ganddynt ynghyd â breintiau masnachu arbennig ar gyfer newydd ddyfodiaid o Loegr yn Holt ac Owrtyn.

Flynnodd Wrecsam fel tref yn ystod y 14eg ganrif. Roedd diwrnod marchnad y dref ar ddydd lau a byddai raid i bobl Bromfield ac lâl werthu eu cynnyrch drwy'r farchnad honno.

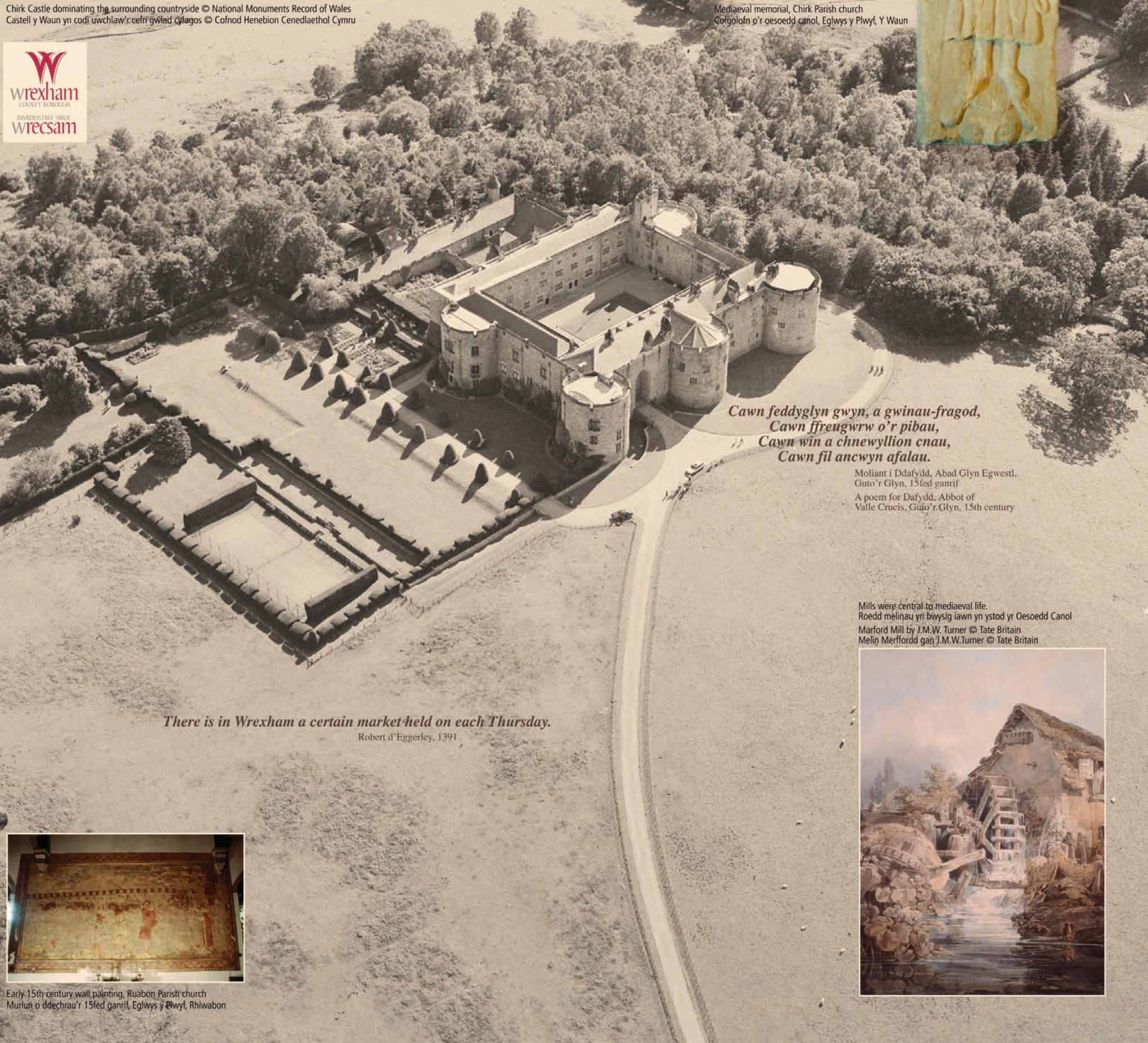
Anogwyd mewnfudwyr hefyd. Erbyn 1391 roedd bron i hanner pobl Wrecsam yn newydd ddyfodiaid a ddenwyd gan gyfleoedd economaidd y dref. Roedd y diwydiannau gwlan a lledd yn ffynnu. Roedd digon o arian o amgylch i fardd, cellweiriwr, jwglwr, dawnsiwr a gof aur i ennill bywoliaeth yma. Yn y cyfamser, yn y Faelor, roedd gwladychwyr yn clirio'r coetiroedd ac yn adeiladu tai amffosog.

Roedd y gwerinwyr lleol yn gaethweision o'r herwydd. Roeddent yn talu degwm i'r eglwys, trethi i'r arglwydd ac yn gweithio ar ei dir. Yn ôl y disgwyl, roedd y Cymry lleol yn awyddus i wasanaethu fel milwyr yn yr Alban a Ffrainc – roedd y tâl yn llawer gwell – ac yn fuan cawsant enw da am fod yn ddewr ar faes y gad.

Ar ddechrau'r 15fed ganrif, dechreuodd y bonedd Cymreig a'r gwerinwyr gefnogi gwrthryfel lleol dan arweiniad Owain Glyndŵr. Roedd y gwrthryfel yn drychinebus i Wrecsam yn economaidd ac enillodd y Saeson. Ni allai'r beirdd lleol a oedd yn blodeuo, sef Guto'r Glyn o Ddyffryn Ceiriog a Dafydd ab Edmwnd o Hanmer, guddio trychinebau'r 15fed ganrif.

Chirk Castle dominating the surrounding countryside © National Monuments Record of Wales
Castell y Waun yn codi uwchlaw'r cefn gwlad © Ffagos © Cofnod Henebion Cenedlaethol Cymru

Mediaeval memorial, Chirk Parish church
Cofgolofn o'r oesoedd canol, Eglwys y Plwyf, Y Waun

*Cawn feddyglyn gwyn, a gwinau-fragod,
Cawn ffreugwrw o'r pibau,
Cawn win a chnewyllion cnau,
Cawn fil ancwyn afalau.*

Moliant i Ddafydd, Abad Glyn Egwestl,
Guto'r Glyn, 15fed ganrif
A poem for Dafydd, Abbot of
Valle Crucis, Guto'r Glyn, 15th century

Mills were central to mediaeval life.
Roedd melinau yn bwysig iawn yn ystod yr Oesoedd Canol
Marford Mill by J.M.W. Turner © Tate Britain
Melin Merffordd gan J.M.W. Turner © Tate Britain

There is in Wrexham a certain market held on each Thursday.
Robert d' Eggerley, 1391

Early 15th-century wall painting, Ruabon Parish church
Murlun o ddechrau'r 15fed ganrif, Eglwys y Plwyf, Rhiwabon